

Sota-ajan kirjallisuus Englannissa

H. G. Wells'in uusi teos.

Maailman sodan puhkeaminen mukansa toi vallankumouksen kirjallisuudessa. Monet etevistä kirjailijoista, joita menneisyudessa oli opittu pitämään selväjärkinä miehinä, uskottu heidän olevan yläpuolella kaikkien kansallisten ennakkoluulojen, kansallisen itserakkauden ja ylpeyden, lankesivat samaan syntiin, ryhtyivät saarnaamaan vihaa toista kansallisuutta vastaan. He menivät typerän yleisen mielipiteen mukana ja sillä teollaan osottivat, etteivät he olleet sen parempia kuin tavalliset kuolevaiset, jotka kulkevat kunne heitä kuletetaan. Tähän syntiin lankesi kuuluisa ranskalainen kirjailija Anatole France, jota oli opittu pitämään sosialistina. Belgialainen kirjailija Maurice Maeterlinck samoin ryhtyi saarnaamaan veristä vihaa ja kuoleman kosta saksalaisia kohtaan. Englantilainen H. G. Wells, joka aikoinaan kuului itsenäiseen työväenpuolueeseen "joutui" saman kohtalon alaiseksi. Wells aikakausikirjoihin kirjoittamisensa artikkeleissa vaati, että sotaa on jatkettava siksi, kunnes Saksan valta on täydellisesti murrettu. Silloin kun Englannissa oli muotiasiana puhua saksalaisten harjottamista raakuuksista, Wells erehtyi "oikeaoppisen" brittiläisen mielipiteen mukana uskomaan kaiken sen mikä on raakaa ja pahaa, tulevan saksalaisista. Hän brittiläisen yleisön saksalaisvihaa tyydyttäaksensä ryhtyi osottamaan saksalaisen "kulttuurin" ja länsieuroopalaisen "sivistyksen" välistä eroavaisuutta. Hän muiden

mukana tuli sellaiseen lopputulokseen, että saksalaisten alkama sota ja harjoittamat raakuudet siviiliväestöä kohtaan, ovat saksalaisen kulttuurin seurauksia. Länsieuroopalaiset eivät pysty muka tällaisia raakuuksia harjoittamaan, koska heillä on korkeampi sivistys, joka on suuremmissa persoonallisessa vapeudessa veronnut ja kehittynyt.

* * *

Näin oli sodan alussa. Näyttää kuitenkin siltä kuin jos Wells'in mielipiteissä olisi tapahtunut suuri muutos. Muutamia kuukausia takaperin ilmestyi Englannissa ja Yhdysvalloissa Wells'in uusin novelli "Mr. Britling Sees It Through", jota useat kirjallisuuden arvostelijat pitävät Wells'in parhaana teoksena. Mr. Britling, englantilainen isä, joka on menettänyt poikansa sodassa, kirjottaa poikansa saksalaisen kotiopettajan, joka myös on kaatunut taistelussa, vanhemmille.

Kirjeessään asettaa Wells Britlingin lausumaan, että tämän sodan painostus ja sen synnyttämät intohimot eivät ole saaneet häntä unohtamaan yhteistä ystävää, saksalaisen poikaa. "Me huomaisimme hänet kunnialliseksi ja ystävälliseksi ja otamme osaa teidän suruunne. Tämän kirjeen mukana lähetän teille muutamia valokuvia, joista voitte nähdä paremmin kuin ehkä mistään muusta, minkälaista elämää hän eli täällä. Näistä kuvista on erikoisen kuvaava se, jonka olen merkinnyt. Perheemme on syömässä päivällistä ulko-

na ja te huomaatte poikanue vieressä nuorukaisen, vuotta nuoremman teidän poikaanne, kilistävän laseja poikaanne kanssa. Minä olen merkinnyt ristin hänen otsaansa. Hän on minun vanhin poikani; hän oli hyvin rakas minulle ja hän myös on saanut surmansa tässä sodassa.

”Jos te ajattelette, että nämä pojat ovat kaatuneet, ei jonkun jalon asian puolesta, mutta taistelussa toinen toisensa kanssa sodassa hallitsijahuoneiden eduista, valtakuntien rajoista, kaupapateista ja tyrannillisista paremmuustunteista, silloin minusta näyttää siltä, että teidän täytyy tuntee kuten minäkin tunnen, että tämä sota on traagillisin ja hirvittävin onnettomuus mitä koskaan on tapahtunut ihmiskunnalle.

”Jos lasketaan surmansa saaneet ja haavottuneet, niin tämä on hirvittävin sota historiassa. Teille samoin kuin minullekin se on ollut melkein äärimäisin persoonallinen onnettomuus .... Musta murhe....

”Mutta onko tämä sota hirvittävin sota?

”Minä en usko, että se sitä olisi. Minä voin kirjoittaa teille ja kertoa teille, että minä en tosiaankaan usko poikiemme kuolleen kokonaan turhan tähden. Meidän tuskamme ja surunne eivät ehkä sittenkään mene turhaan — ne voivat olla tarpeellisia. Tosiaankin ne voivat olla tarpeellisia. Täällä minä olen suruissani ja onnettomana — ja minä toivon. Ei koskaan ole sodan kudos ollut näin musta, sen minä myönnän. Mutta koskaan ei ole sodan musta kudos ollut näin okainen. Tuhansista kohdista valo loistaa sen lävitse.

”Sota on synkän mustasta ku-

doksesta muodostunut esirippu ihmiskunnan toiveiden ja hyvän tahtoisuuden eteen. Ja kuitenkin se on aina päästänyt lävitysensä joitakin valonsäteitä ja nytkin — minä en uneksi — se tulee ohuemmaksi ja tuhansista kohdista valo vilkkuu sen lävitse. Me olemme siitä velkaa näille rakkaille nuorukaisillemme.

”Meidän poikamme ovat saaneet surmansa taistellessaan toisiansa vastaan. He ovat taistelleet niin hämärästä kysymyksestä, että teidän saksalainen sanomalehdistönne vieläkin ahkeruudella keskustelee siitä, mikä tämä kysymys oli. Meille se oli kysymys siitä, että Belgiaan hyökättiin ja että Ranska oli vaarassa joutua tuhon omaksi. Mikään muu ei olisi saanut englantilaisia taistelutantereelle teitä vastaan. Mutta sitä, miksikä te hyökkäisitte Belgiaan ja Ranskaan ja olisiko tämä hyökkäys voitu välttää, me emme tiedä vielä tänäkään päivänä. Ja kuitenkin tämä sota yhä jatkuu ja poikia yhä surmataan ja ne miehet, jotka eivät taistele, miehet sanomalehtitoimistoissa ja ministeristöissä suunnittelevat taisteluita, iskuja ja vastaiskuja, jotka eivät kuulu mihinkään käsitettävään suunnitelmaan. Tämän ohella heidän osaksensa on tuleva jotakin kauheampaa kuin sota. Se on tilinteonpäivä heidän omien kansalaistensa kanssa.

”Minkä tähden me olemme taistelleet? Minkä tähden me taistelemme? Tiedättekö te siitä? Tietääkö kukaan? Miksikä minä kulutan sen mitä on olemuksestani jälellä ja te mitä on jälellä teidän olemuksestanne pittääksemme käynnissä tämän sodan toisiamme vastaan? Mitä me voitamme kauemmin toisimme loukkaamisesta? Miksi me

vieläkin olisimme nappuloita kruunupäisten hullujen ja järjettömien diplomaattien käsissä. Vaikka me olisimme olleetkin ennen mykkiä ja myöntyväisiä, eikä poikiemme veri huutaisi meille, että tämä hulluus on lopetettava. Me olemme antaneet näiden ihmisten lähettää poikiamme kuolemaan.

“Me, te ja minä olemme niitä, joiden on lopetettava nämä sodat, tämä poikiemme teurastaminen.

“Poikiemme teurastaminen! Tämä tosiaankin on nykyaikaisen sotien olemus. Nuorten miesten murhaamista! Se on ihmiskunnan perinnön hävittämistä, se on kaiken tulevan elämän ja aineen hävittämistä tämänpäiväisen vihan ja saaliinhimon alttarille. Hullut ja narrit, politikot, juonittelijat ja ne, jotka keinoitelevat epäilyksellä, ajattelemattomuudella ja ihmisten syvällä suuttumuksella, tekevät sotia. Kansajoukkojen välinpitämättömyys ja vaatimattomuus on kärsinyt sotia. Tulemmeko me, te ja minä, kärsimään näistä seikoista siihen asti kunnes koko sivistys, joka on hitaasti ja vaivaloisella työllä rakennettu, on kokonaan tuhottu?

“Kun minä istun kirjottamaan teille, aikomukseni oli kirjottaa vain omasta ja teidän pojastanne. Mutta minä tunnen, että sitä mitä voitaisiin erikoisesti sanoa meidän häviöstämme, ei tarvitse sanoa laisinkaan. Se voidaan ymmärtää ilman sanojakin. Sannon arvoista on vain se, että sota on lopetettava ja etteivät kutkaan muut kuin te, minä ja me kaikki voi sitä lopettaa. Meidän on tehtävä se rakkaudesta poikiimme, sukuamme ja kaikkea inhimillistä kohtaan. Sota ei ole enää inhimillistä. Kemistit ja metallien tuntijat ovat muut-

taneet sodat. Minun poikaani ammuttiin silmään ja hänen aivonsa löi kappaleiksi joku mies, joka ei koskaan käsittänyt mitä hän teki. Ajatelkaa mitä tämä merkitsee!... Minulle, teille ja koko maailmalle on selvää, että sota nykyaikana on tulisoihdun asettamista räjähdysaineeseen, joka mukansa tuo yleismaailmallista hävitystä. Ei ole mitään mitä järkevä ihminen näinä aikoina voisi toiselle järkevälle ihmiselle kirjottaa, paitsi ihmiskunnan vapauttaminen sodista.

“Minä pyydän teitä olemaan kärsivällinen ja kuulemaan kaikki mitä minulla on sanottavaa. Oli aika tämän sodan alkuehkina, jolloin oli vaikea olla kärsivällisenä kun päällämme oli häviöiden ja perikadon uhka. Meidän ei enää tarvitse pelätä. Se mitä pelättiin on tapahtunut. Istuessamme yhdessä, niin kuin me teemme, kuolledemme runneltujen ruumiiden ääressä, me voimme olla niin kärsivällisiä kuin vuoret.

“Minä haluan sanoa teille mahdollisimman selvästi ja yksinkertaisesti ajatukseni, että Saksa, joka on johtaja ja keskuskohta tässä sodassa, on myös suurin syyllinen tähän sotaan. Kirjottaessani teille kuten englantilainen saksalaiselle ja sodan ollessa vielä käynnissä, tästä kohdasta ei saa olla väärinkäsitystä meidän välillämme. Minä olen tullut vakuutetuksi, että sinä vuosikymmenenä, joka päättyi Saksan voittoon Ranskan yli v. 1871. Saksa kääntyi pahaan päin ja että se kun Saksa kieltäytyi kohtelemasta Ranskaa jalomielisesti, eikä tehnyt ystäväksensä yhtään suurvaltaa, on oleellisin syy tähän sotaan. Saksa oli voittoisa ja polki allensa voitettut. Saksa teki toisille sietämättömiä louk-

kauksia. Se valmistausi tulevia hyökkäyksiä varten. Paljon ennen kuin tämä surmaaminen alkoi, se valmisteli sotaa maalla ja merellä, rakensi ja vesilielaski sotalaivoja, rakensi strategisia rautateitä, kasasi suuria sotatarvevarastoja, uhkasi ja kiihotti koko maailman kilvottelemaan kanssansa tässä suhteessa. Lopulta ei ollut yhdelläkään Euroopan maalla muuta vaihtoehtoa kuin joko alistua Saksan tahdon alle tai sota. Ja se ei ollut sellainen tahto, johon oikeamieliset ihmiset olisivat voineet alistua. Se tuli ahdasmielisenä ja raakana tahtona. Se oli Zabernin tahto. Te ette ryhtyneet tekemään itsestänne imperialista kansaa, joka käsittäisi koko maailman, yhdistäisi maailman. Te ette tahtoneet yhdistää maailmaa. Te tahtoitte asettaa äärettömän kansallisen Saksan, sentimentaalisen ja ahdasmielisen Saksan, Saksan, joka ihailee hassunkurista keisariaan ja hänen poikalaumaansa, uniformua kantavan Saksan, mustaa kirjettä lukevan ja kaikkea muuta kulttuuria, paitsi omaansa, halveksuvan Saksan jalan hajoitetun ja nöyryytetyn ihmiskunnan kaulalle. Se oli sietämätön tulevaisuuden kuva. Minä mielummin annoin koko maailman kuolla.

“Antakaa anteeksi minulle, että kirjoitan teille. Te olette yhtävähän syyppää tällaiseen Saksaan kuin minä — Sir Edward Greyhin. Mutta tämä on kehittynyt teille; te ette tehneet voitavaanne sen estämiseksi — samoin kuin Englantikin on kehittynyt ja minä olen sallinut sen kehittyä.

“Tehdessäni näitä syytöksiä Saksa vastaan minulla on hiukalaisen halua väittää Englannilla olevan jonkunlaista oikeamieli-

syyttä. Englanti, Venäjä ja Saksa ovat niittäneet varsin vähän mainetta tässä sodassa. Me kolme olemme sattuneet olemaan suurimmat sotivista, mutta maine lankeaa voittamattoman Ranskan osalle. Ranska, Belgia ja Serbia loistavat urhokkaina maina. Ne ovat käyneet puolustustaisittelua, ja yläpuolelle kaikkien toiveiden, rakkaan maan ja vapauden puolesta. Ne ovat käyneet tätä sotaa määrätyn ja selvän asian tähden. Englantilaiset ja saksalaiset voivat kadehtia niitä tästä selvyydestä. Minä toivon teidän rehellisenä, tämän sodan katkerissa kokemuksissa kouluuntuneena miehenä yhtyvän minun intohimoiseen haluuni nähdä Ranska, Belgia ja Serbia nousevan tästä verisestä taistelusta palautettuna entiseen asemaansa, laajennettuna kansallisuusrajojensa tasalle ja turvattuina. Venäjistä minä en kirjoita tässä, sillä minä ryhdyn puhumaan omasta maastani huomauttamalla vain, että Englannin ja Venäjän välillä on olemassa loppumattomasti yhtäläisyyksiä. Meillä on yhtäläisiä seka-uuksia, samallaisia vaikeuksia. Meillä kummallakin esim. on munkalainen hallitsijahuone, meillä on sielua turmeleva valtiokirkko, joka myrkyttää yläluokan kasvatuksen, meillä on kansa, joka ei ole kosketuksissa hallituksen kanssa ja meillä on sama taikauskoinen ylenkatse tiedettä kohtaan.

“Politiillisesti Englanti on kömpelö kokoelma omituisia sattumuksia. Se on olio, josta voi olla yhtä vähän ylpeä kuin kiviastian pinnasta tai perunan ulkonäöstä. Suurimmalle osalle Englannin kansaa India ja Egypti ja koko se puoli järjestelmästäme merkitsee vähemmän kuin ei mi-

tään. Meidän kaupanme on jotakin sellaista, jota he eivät ymmärrä ja kansallisrikkautemme on sellaista, johon heillä ei ole osaa. Britannia on neljän kansanvallan muodostama ryhmä, jotka ovat laajan, mutta satunnaisen imperialismin verkossa. Tavallinen ihminen on täällä poliittisessa hämmennystilassa kehdestä hautaan saakka. Siitä huolimatta täällä on hyviä ihmisiä samoin kuin Venäjälläkin, ihmisiä, joilla on omansa sielu sekä luonne, ihmisiä, joilla on on voitmatoin sydämellisyys ja erityinen lahjakkaisuus, jotka yhä taistelevat tahtoa ja ulospääsyä kohden. Me olemme alkaneet saman suuren kokeilun, jota Ranska ja Yhdysvallat, Sveitsi ja Kiina kokeilevat — kokeilun kansanvallalla. Se on uusi ihmis-yhteiskunnan muoto ja me vasta puolitain huomaamme sen tarpeet ja sille välttämättömät olosuhteet. On turhanaikaista otaksua, että vanhan ajan pienet kaupunkikansanvallat olisivat verrattavissa niihin suuriin kokeiluihin käytännöllisen tasavaltaisuuden alalla, joita ihmiskunta nykyaikana tekee. Tämä kansanvaltaisten tasavaltojen aika, joka nyt on alkamassa on uusi aika. Se ei ole vielä ollut olemassa täyttä vuosisataa, ei täyttä vähäpätöistä satavuotiskautta. Kaikki uudet ovat heikkoja. Rotta voi tappa ihmislapsen helposti. Kuta suurempi tulevaisuus, sitä heikompi voi olla aikaisempi itsepuolustuskyky. Ja minusta näyttää, että teidän valmis ja täydellinen imperialisminne, jota saksalaiset hallitsevat saksalaisia varten, on olemukseltaan ja näöltään paljon vanhanaikaisempi ja pienempi ja vähemmän jalo asia kuin nämä lännen ryömivät, vastakehitty-

neet jättiläiskansanvallat, jotka taistelevat niin hajanaisesti sitä vastaan.

“Minä auliisti myönnän, että tämän sodan jatkuminen johtuu siitä, että me taistelemme hajanaisesti surkuteltavien johtajien johdolla ja rajattoman tuhlauksen ja loppumattomien viivytysten vallitessa ja epätäydellisyytemme synnyttämien keinottelujen, kurittomuuden ja epärehellisyyden kukoistaessa. Tämän sodan puhjetessa minä toivoin näkeväni militarismin kukistuvan vuoden sisällä...

“Minä en usko, että te saksalaiset käsitätte sitä kuinka säännöllisesti te valloittitte maailmaa ennen kuin tämä sota alkoi. Jos te olisitte kuluttaneet puolelkaan siitä voimasta ja älystä, minkä te käytitte tähän sotaan, rauhalliseen ihmisten mielen ja hengen valloittamiseen, minä uskon, että te olisitte vallanneet maailman johdon rauhallisesti — kenenkään vastaansanomatta. Teidän tieteenne oli viisi vuotta ja yhteiskunnallinen sekä taloudellinen järjestäytymisenne neljännesvuosisadan edellä meidän tietestämme ja järjestäytymisestämme. Ei koskaan ole ollut niin suuren kansan vallassa johtaa ihmiskuntaa kohti maailman tasavaltaa, yleismaailmallista rauhaa. Tarvittiin vain avarampaa ajatusmaailmaa...

“Mutta mitä olivat sellaiset unelmat teidän junkkereillenne, teidän keisarilliselle hovillenne ja hassuille prinssieillenne? He suurella vahingonilolla heittivät Saksan saavutukset sodan liekeihin.

“Teidän poikanne, kuten te epäilemättä tiedätte, jatkuvasti uneksi tällaisesta maailman rauhasta, josta olen tässä ennustellut. Hän oli jalomielisempi ja

laajanäköisempi kuin hänen maansa. Hän voi ymmärtää sotaa ja vihamielisyyttä vain vaarinymmärryksenä. Hän ajatteli, että maailma, joka voi selvästi tulkita itsensä, varmasti eläisi rauhassa. Siksi hän alati suunnitteli Esperandon, Idon tai jonkun muun sellaisen yleismaailmallisen yhdyssiteen täydentämistä ja tunnetuksi tekemistä. Minun poikani myös oli täynnä samallaisia, mutta vielä avarampia unelmia, unelmia ihmistieteestä, joka ei tunne kuninkaita, ei maita eikä rotuja.

”Nämä pojat, nämä toiveet, tämä sota on surmannut...”

”Tehkäämme itsestämme maailman järjestyksen holhoojia ja vartijoita.

”Ellei muun tähden, niin ainakin rakkaudesta kuolleitamme kohtaan...”

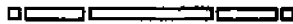
Vannoutukaamme toimeen. Ryhtykäämme täydestä sydämevämmä ja mielestämme laatimaan kansanvallan toimintatapo-

ja ja kukistamaan kuninkaiden, keisarien, pappien, riistäjien ja omistajien vallan, jotka kaikki yhdessä ovat pettäneet ihmiskunnan tähän veren ja vihan rämeeseen — jossa poikamme hukkuivat — jossa me yhä ponnistelemme.”

* * *

Vaikka tässä Wells'in kirjassa vielä ilmeneekin sanomattoman paljon kansallisen paremmuuden tunnetta, niin se sittenkin on suuri poikkeus hänen aikaisemmista sota-ajan kirjoituksistaan. Hirmuinen verenvuodatus, miljoonien poikien murhaaminen, on tyynnyttänyt vihan saarnaajat. Vihan sijasta tarjotaan sovinnon kättä, pyydetään toista yhtymään maailman rauhan vartijaksi.

Nyt kun on suonta isketty, voidaan olla tyyneenä kuin vuoret ja tarkastaa sodan seurauksia.

SÄRKYNYT KUVA

Kuvas nostin alttarille,
uhrit suitsuttelin sille,
ihastelin katsein, runoin,
sädekehukseen sen punoin.

Itse pyhättööni hiivit,
sädekehän rikki riivit,
mureniksi iskit kuvan;
— hävitykseen annoin luvan.

Vielä kiittelenkin sua. —
Joudat sitten unhottua.
— Vasta valhejumaloita
kaukaa karttelen mä noita.

Hilja Liinamaa.

